

УДК 65.612.8

Живко З.Б., к.е.н., доцент ©
Львівський університет внутрішніх справ

НЕДЕРЖАВНІ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ – ГАРАНТ БЕЗПЕКИ БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. В сьогоднішніх умовах тягар наповнення бюджету та ВВП країни цілком лежить на суб'єктах підприємницької діяльності недержавної форми власності. Саме тому від ефективності їх господарювання залежить економічна незалежність України та її сталий розвиток. Окрім поповнення бюджету й інші функції, які раніше виконувала держава, у повній мірі або частково перекладені на плечі приватних підприємницьких структур. Зокрема, забезпеченням безпеки підприємств займалися державні структури, то при переході до ринкових відносин ці функції відійшли до самих суб'єктів господарської діяльності, а відтак питання гарантування безпеки підприємств незалежно від форми їх власності виходять на перший план та є актуальними в ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню питань щодо підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства багато уваги приділяють вітчизняні науковці, зокрема В. Андрійчук, З. Варналій, О. Власюк, Т. Васильців, А. Гальчинський, В. Гесць, Я. Гончарук, О. Ляшенко, В. Мунтян, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, С. Реверчук В. Франчук, О. Черняк, М. Швець, та ін. Поруч з цим окремі аспекти процесу гарантування економічної безпеки, зокрема організаційні, залишаються мало дослідженими.

Метою дослідження статті є визначення теоретико-методологічних засад формування системи економічної безпеки підприємства через розгляд організаційних аспектів та обґрунтування можливих варіантів взаємодії суб'єктів безпеки для найбільш ефективного виконання ними функцій щодо забезпечення необхідного сталого розвитку безпеки.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на спроби адаптації досвіду європейських країн, протягом усього періоду існування незалежної України фактично не вдалося створити ефективну систему безпеки підприємництва відповідно до запитів та інтересів національної економіки.

Підвищення криміногенної ситуації в країні, зростання корупції, недосконалість юридичних механізмів захисту прав людини спричинили нездатність державних правоохоронних структур мобільно та повністю власними силами забезпечити безпеку у всіх соціальних сферах життєдіяльності суспільства. Крім того має місце недооцінка власниками бізнесу необхідності забезпечення безпеки підприємств, попри те, що вона є фундаментом існування та розвитку суб'єкта господарювання.

Органи державної влади, суб'єкти надання послуг у сфері безпеки, неурядові та громадські організації за активної участі вітчизняного бізнесу

повинні вибудувати чіткі, прозорі й ефективні відносини у процесі організації безпеки підприємницької діяльності, інтенсивного формування відповідного ринку послуг, забезпечення його необхідною підтримкою та ресурсами на рівні сучасних вимог і потреб, що у сукупності повинно сприяти досягненню необхідного для розвитку рівня безпеки на мікрорівні, а відтак і національної економіки в загальному.

Зроблене узагальнення є підставою для ретельного розгляду, класифікації та характеристики суб'єктів безпеки на мікрорівні за такими ключовими ознаками:

Залежно від середовища функціонування:

- до зовнішніх суб'єктів належать органи законодавчої, виконавчої і судової влади, покликані гарантувати безпеку всіх без винятку законотворчих учасників підприємницьких відносин, причому діяльність цих органів не можуть контролювати самі підприємці. Ці органи формують законодавчу основу функціонування і захисту підприємницької діяльності в різних її аспектах і забезпечують її виконання.

- до внутрішніх суб'єктів належать особи, що безпосередньо здійснюють діяльність із захисту економічної безпеки певного суб'єкта підприємства. Суб'єктами можуть виступати: працівники власної служби безпеки фірми (підприємства) та запрошені працівники із спеціалізованих фірм, що надають послуги із захисту підприємницької діяльності.

Залежно від приналежності:

- власні служби безпеки, що входять в структуру господарюючих суб'єктів і повністю утримуються за їх кошти. Структура цих підрозділів базується залежно від рівня становлення фірми, масиву питань, вирішення яких покладає на ці служби керівництво підприємства на тому чи іншому етапі її розвитку;

- функціонуючі як самостійні комерційні чи державні організації, що наймаються господарюючим суб'єктом для виконання функцій щодо забезпечення окремих або всіх аспектів його безпеки. Такі суб'єкти, як правило, спеціалізуються або на чисто режимно-охоронних послугах (охорона будівель, споруд, транспорту, окремих працівників підприємств, установ, членів їх сімей тощо), або – на суто економічних, правових чи консультаційних послугах.

Залежно від безпосередньої участі у забезпеченні безпеки підприємства:

- спеціальні суб'єкти, що створені виключно для виконання функцій щодо забезпечення безпеки фірми, як то її власна служба безпеки так і залучена на умовах договору;

- напівспеціальні суб'єкти, до безпосередніх функцій яких входять ряд таких, що спрямовані на забезпечення безпеки підприємства. Таким суб'єктами є відділ кадрів, фінансово-кредитний відділ, медична частина тощо;

- решта персоналу та структурні підрозділи, участь яких у здійсненні заходів щодо забезпечення безпеки підприємства носить винятковий характер.

Залежно від форми власності та підпорядкування:

- державні органи – здійснюють повноваження щодо безпеки суб'єктів фінансово-господарської діяльності, в структуру яких вони входять, або ж надають послуги стороннім фірмам на умовах укладених договорів, прикладом чого є діяльність Державної служби охорони МВС України щодо заходів безпеки усіх без виключення комерційних банків в Україні;

- недержавні органи – що представлені охоронними організаціями, аналітичними центрами, інформаційними та консалтинговими службами, які за відповідну плату на умовах договору надають послуги щодо охорони об'єктів, здійснюють захист інформації, комерційної таємниці тощо. Оцієї групи суб'єктів належать і власні служби безпеки підприємства недержавної форми власності.

Залежно від правової основи функціонування (легітимності) суб'єктів:

- офіційно-функціонуючі органи, в рамках чинного законодавства України та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- нелегітимні структури, діяльність яких відбувається поза правовим полем України. Наразі їх функціонування має динаміку до зменшення, що викликано відмовою суб'єктів бізнесу від їх «послуг», однак відкидати їх існування не варто. Зазначені суб'єкти, іншими словами «дах» пропонують свої послуги через погрози, насилля, погроми гарантуючи при цьому захищеність від подібних структур. Зазвичай такі послуги пропонуються суб'єктам бізнесу, діяльність яких повністю або ж частково відбувається в тіні, що є підставою до шантажу.

Складність трансформаційного періоду та невисокий темп побудови ринкової економіки в Україні вимагає комплексного підходу до вирішення проблеми безпеки, тобто пріоритетним є не функціонування поодиноких суб'єктів безпеки, а формування системи забезпечення безпеки підприємницької діяльності відповідно до європейської та світової практики, важливими складниками якої є державні і недержавні структури та їх тісна взаємодія у такому складі [6-7]:

- державна система представлена правоохоронними органами та спецслужбами;

- недержавна система об'єднує приватні охоронні, охоронно-технічні та детективні підприємства, комерційні служби безпеки, підприємства різної форми власності, інформаційні бюро, служби безпеки банків, навчальні центри, профільні фонди, науково-дослідні структури, профільні факультети вищих навчальних закладів.

Приватна детективна (розшукова) діяльність здійснюється задля пошуку, збирання та фіксації інформації, розшуку предметів, майна, людей і тварин, установлення фактів та з'ясування різних обставин на замовлення клієнтів.

Для досягнення означеної мети суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності надають приватні детективні послуги із застосуванням засобів та методів, не заборонених чинним законодавством України:

1) збирання відомостей по цивільних, господарських справах на договірній основі з учасниками процесу;

2) вивчення ринку, пошук і збір із відкритих джерел інформації з метою підготовки ділових переговорів, з'ясування фінансової, майнової та комерційної спроможності і благонадійності потенційних ділових партнерів (юридичних і фізичних осіб);

3) з'ясування обставин неправомірного використання в підприємницькій діяльності фірмових знаків та найменувань, недобросовісної конкуренції, а також розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю;

4) з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (з їх письмової згоди) при укладенні ними трудових та інших договорів, виявлення їхніх ділових зв'язків, у тому числі в регіонах і за кордоном;

5) пошук осіб, місцезнаходження яких невідоме, з'ясування причин і обставин зникнення, можливостей і умов їх повернення, розшук осіб, які втратили родинні та дружні зв'язки;

6) розшук зниклого (втраченого або викраденого) майна, тварин;

7) пошук, збирання та фіксація відомостей в кримінальному провадженні на договірній основі з стороною кримінального провадження з боку захисту;

8) реалізація заходів по відтворенню втраченої (зниклої) інформації з питань законних прав та інтересів замовників;

9) пошук і збір даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення до правоохоронних органів або до суду;

10) виявлення фактів незаконного (несанкціонованого) збирання з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю замовника, а також фактів незаконного (несанкціонованого) збирання стосовно фізичних осіб конфіденційної інформації;

11) пошук і виявлення фактів незаконного використання прав інтелектуальної власності, що належать замовнику;

12) пошук боржників та осіб, які ухиляються від виконання своїх договірних обов'язків; вирішення в порядку, встановленому законодавством України, питань щодо повернення боргів та виконання договірних обов'язків.

Суб'єкти приватної детективної (розшукової) діяльності можуть надавати й інші детективні послуги, якщо вони не суперечать вимогам чинного законодавства України [20].

Недержавна та державна система безпеки будучи спрямовані на забезпечення безпечних умов розвитку підприємництва, водночас володіють і рядом відмінних базових параметрів, які їх певним чином диференціюють:

1. У ході здійснення недержавної правоохоронної діяльності підлягають охороні та захисту недержавні (приватно-правові) інтереси. Захист суспільних, державних інтересів у цій ситуації є переважно похідною метою.

2. Недержавні правоохоронні суб'єкти (носії недержавної правоохоронної діяльності) не виступають від імені держави, не є її агентами або повноважними

офіційними представниками, а діють винятково за дорученням своїх клієнтів, що їх найняли, від їхнього імені.

3. Недержавні правоохоронні суб'єкти у ході здійснення недержавної правоохоронної діяльності не мають права застосовувати до порушників закону заходи юридичної відповідальності, включаючи санкції.

4. На відміну від державної, недержавна правоохоронна діяльність переважно є сукупністю договірних відносин, в яких чітко визначаються межі та час виникнення і припинення цих відносин. Державна правоохоронна діяльність за обсягом, часом та колом осіб обмежень не має.

5. Контроль за недержавною правоохоронною діяльністю здійснюють МВС України та інші суб'єкти контролю, зокрема ті державні органи, які здійснюють контрольну діяльність за дотриманням законодавства у галузі підприємницької діяльності. Контроль МВС України здійснюється у формах цільових перевірок, інспектуванні зонального контролю. Вимогами, що висуваються до контрольної діяльності, є: результативність, гласність, об'єктивність, універсальність, систематичність, своєчасність, всеохопний характер.

У відповідності до визначених та охарактеризованих параметрів недержавна система безпеки перебуває у двох вимірах:

є об'єктом забезпечення безпеки з боку держави;

виконує роль суб'єкта гарантування безпеки підприємницьких структур з якими укладено відповідну угоду.

Важливе місце в діяльності СЕБП повинна займати постійна її взаємодія з правоохоронними органами, й передусім, з органами внутрішніх справ, яка може здійснюватися у напрямках: кадрового забезпечення - перевірка правоохоронними органами кандидатів на роботу, підготовка за допомогою правоохоронних органів працівників служби економічної безпеки; інформаційного забезпечення - взаємний обмін інформацією про факти та способи вчинення протиправних дій, потенційно небезпечних осіб, осіб, які перебувають у розшуку та ін.; організаційно-технічному - передбачає створення системи спільної протидії злочинним посяганням з боку конкурентів та злочинних угруповань, різних фізичних і юридичних осіб на власність та працівників підприємства (організація охорони, установка сигналізації, системи швидкого оповіщення місцевого органу внутрішніх справ тощо).

Висновок. Підводячи підсумки у проведеному дослідженні, потрібно ще раз підкреслити, що служба економічної безпеки є найважливішим елементом комплексної системи економічної безпеки суб'єкта підприємства й посідає в його ієрархічній побудові високе становище. Проте, необхідно пам'ятати, що СЕБП зможе вирішувати поставлені завдання за умов, якщо вона буде працювати, як єдиний, невід'ємний, складовий механізм всього підприємства, коли її практичні дії із забезпечення безпеки бізнесу будуть відповідати його стратегічним цілям розвитку.

Література

1. Економічна безпека : навч. посіб. / В. І. Франчук, Л. В. Герасименко, В. О Гончарова, З. Б. Живко та ін.; за ред. В. І. Франчука. — Львів : ЛьвДУВС, 2010. — 348 с.
2. Економічна безпека підприємств: підруч. / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.; — К.: Алерта, 2011. — 704 с.
3. Живко З. Б. Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю / З. Б. Живко / Проблеми науки. Міжгалузевий науково-практичний журнал. — Київ: ЦНТЕІ, 2010. — № 4. — С. 24—32.
4. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення : моногр. / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. — К.: Лібра, 2003. — 280 с.
5. Колосов А. М. Організаційна поведінка підприємства в умовах мінливого середовища (150 питань теорії і практики організації : монографія / А. М. Колосов. — Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. — 344 с.
6. Сачаво А. Г. Адміністративно-правові основи діяльності приватних охоронних структур та їх взаємодія з ОВС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / А. Г. Сачаво // Національна академія внутрішніх справ України. — К., 2004. — 18 с.

Рецензент – к.е.н., доцент Батюк Б.Б.